

# MIMOŘÁDNĚ INSPIRATIVNÍ PŘÍRUČKA KE KOMUNIKAČNĚ ZAMĚŘENÉ VÝUCE PSANÍ

## A Most Inspiring Guide to Communicatively Focused Instruction of Writing

Robert Adam

KLIMOVIČ, M., a kol. (2023): *Komunikujeme písaním (Metodická príručka pre učiteľov primárneho vzdelávania)*. Prešov: Prešovská univerzita, Pedagogická fakulta. 96 s.

V rámci řešení projektu KEGA č. 013PU-4/2021 *Tvorba podporných didaktických prostriedkov na komunikáciu písaním v primárnom vzdelávaní* vznikla na Pedagogické fakultě Prešovské univerzity bezmála stostránková kolektivní publikace *Komunikujeme písaním*, jejíž přílohu tvoří 94 pracovních listů určených žákům 2.–4. ročníku ZŠ. Publikace má charakter metodické příručky k uvedené sadě pracovních listů; tento charakter však přesahuje jednak v úvodu vytyčeným programem výuky motivovaného psaní, jednak zdůvodňováním obsahu jednotlivých typů pracovních listů a popisem jejich funkcí.

Co mají autoři na mysli, když akcentují *motivované psaní*? Jde o takovou výuku, která bere důsledně v úvahu následující charakteristiky psaní: Psaní je záměrná a autentická lidská aktivita, jíž pisatel naplňuje své komunikační cíle a potřeby. Tyto cíle a potřeby se týkají reflexe skutečnosti, s níž má pisatel zkušenost, a slouží k jeho sebevyjádření. Pomocí psaní pisatel komunikuje se skutečnými komunikačními partnery, text jim přizpůsobuje a očekává od nich zpětnou reakci; alternativně lze arcí psát i pro sebe (pro své budoucí já) a k napsanému se časem vracet. Psaním se předávají obsahy, a ty jsou tedy podstatnější než forma. Psaní je dovednost, v níž je třeba se zdokonalovat, a úzce souvisí se svým recepčním protějškem, tj. se čtením. Psaní konkrétního textu je pak poměrně složitý proces, který se skládá z různých fází od získání motivace až po odeslání či předání hotového textu reálnému příjemci. V těchto zásadách je do důsledků dotaženo komunikační pojetí výuky psaní, které se v didaktice českého jazyka prosazuje již desítky let, aniž by zatím plně proniklo do praxe. Didaktika slovenštiny je v tomto smyslu úspěšnější – aktuální slovenská kurikulární reforma jde přesně tímto směrem a v recenzované publikaci má k dispozici i promyšlený a soudržný program, podle něhož může konkrétně postupovat.

Jádrem výukového programu *Komunikujeme psaním* jsou pracovní listy typu „proces“. Autoři vybrali celkem 12 témat (např. přátelství, cestování, smích, naše třída) a pracovní listy k nim připravili v šesti verzích – ve třech odstupňovaných podle náročnosti (začátečnické, standardní a pokročilé) a vždy zvlášť pro chlapce a pro dívky (ty se navzájem liší jen adresnými pokyny typu *vzpomeň si, kdy naposledy jsi svou superschopnost využil × ... využila*). Úrovně náročnosti jsou rozlišeny co do množství úkolů/aktivit – v zásadě jde o to, že se se stoupající náročností zvyšuje počet zapojených textotvorných fází. První úkoly jsou vždy motivační: přináší téma a aktivizují žáka tak, aby dané téma vztáhl k sobě a svým zkušenostem. Poté si žák pomoci dalších úkolů volí (z reálných osob ve svém okolí) adresáta, jemuž dává smysl o daném tématu psát. (Ve vyšších stupních náročnosti je pak žák veden ke zvážení slohového postupu a k precizaci autorského záměru.) Následuje část pracovního listu, v níž si žák zapisuje své nápady (na vyšších stupních náročnosti si z nich dále vybírá ty nosné a konkretizuje kompozici budoucího textu). Poté píše koncept. Následné úkoly ho vedou k tomu, aby po sobě koncept přečetl a navrhl jeho vylepšení a poté aby si rady k vylepšení textu vyžádal od prvních čtenářů (tj. od spolužáků nebo od učitele). Nakonec žák napíše finální verzi textu, příslušné okénko pracovního listu vystříhne a text doručí adresátovi. Pracovní listy věnované jednotlivým tématům se od sebe co do konkrétních instrukcí liší jen v prvotních fázích (představení tématu a jeho vztahení k sobě a k adresátovi, volba slohového postupu), v pozdějších fázích už jsou úkoly formulovány jednotně.

Ke všem dvanácti tématům využitým na pracovních listech typu „proces“ existují i tzv. evokační karty, kterých je možno využít v úvodních, motivačních fázích psaní. Pomocí herních aktivit (skrývaček, přesmyček, spojovaček apod.) pomáhají tyto karty s orientací žáka v tématu a se vztahením tématu k žákově osobnosti. Autoři zdůrazňují, že s evokačními kartami lze pracovat individuálně, ve skupinách i frontálně a že jejich hlavním cílem je otevřít diskusi k jednotlivým úlohám. Např. škrtačka vždy slouží k aktivizaci žákova rozhodování a hodnocení ve vztahu k tématu (např. *Přeškrtni situace, které nechceš při cestování zažít*); spojovačka evokuje žákovy zkušenosti s tématem a zároveň mu nabízí lexikální materiál využitelný při psaní (např. *Zakroužkuj slova, která souvisejí s blahopřáním*); terč vždy nabízí několik situací souvztažných s tématem a cílí na žákovo individuální nastavení vzhledem k tématu a na kultivaci žákovské diskuse o individuálních řešeních (např. *Pomocí šipek vyznač blíže ke středu terče, co je podle tebe super, a dále od středu, co super není*); rovněž t-schéma vede žáka k rozhodování, ale vedle nabízených situací má žák vymyslet i vlastní a přiřadit je na jednu ze stran (*Přiřaď do tabulky, co je podle tebe hrdinské a co není, dopiš i vlastní nápad na jednu hrdinskou a jednu nehrdinskou věc*); atp. Z několika příkladů je myslím zřejmé, že evokační karty nejenže

připravuji žáka na promyšlené psaní, ale vybízím ho i k uvažování o světě, který ho obklopuje, a k tvorbě hodnotového povědomí.

Do celkového počtu zbývá deset pracovních listů typu „čteme a píšeme o psaní“. Každý list tohoto typu obsahuje úryvek z literatury pro děti, v němž se tematizuje některý aspekt nebo fáze psaní. Psaní jakožto komunikační aktivita žáka se tu propojuje s literární výchovou, čímž se naplňuje i požadavek na integrovanou výuku jazykové, slohové a literární složky předmětu. Úkoly k literárním ukázkám vedou žáky k interpretaci textu, ale zároveň i k uvažování nad rolí písemné komunikace v životě, k uvědomování si vlastní osobnosti jakožto tvůrce, autora nápadů, schopného zabavit psaním sebe i ostatní apod.

Takto komplexně pojatý, detailně promyšlený, rozsáhlý a vnitřně provázaný program pro ryze komunikačně pojatou výuku psaní v českém prostředí nemáme. *Komunikujeme psaním* může didaktikům i řadovým češtinářům sloužit jako všestranná inspirace: evokační i procesuální pracovní listy jsou snadno překlopitelné do výuky ČJ, v českém překladu existuje i řada děl využitých v listech „čtenářských“. Veškeré materiály jsou volně k dispozici na webové adrese [https://indi.unipo.sk/?page\\_id=32](https://indi.unipo.sk/?page_id=32).

**doc. Mgr. Robert ADAM, Ph.D.**

Katedra českého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy  
[robert.adam@pedf.cuni.cz](mailto:robert.adam@pedf.cuni.cz)